

IJODKORLIK PEDAGOGIKASI SOHASIDA ALALIYA NUTQ KAMCHILIGIGA EGA BO'LGAN BOLALARNING KLINIK-PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XARAKTERISTIKASINI O'RGANISH

Shamatova Nigora Ibroimjon qizi

Toshkent viloyati Piskent tumanida joylashgan 79-sonli alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan aqli zaif bolalar uchun davlat ixtisoslashtirilgan maktab-internatida o'qituvchi-logoped va rus tili fani o'qituvchisi bo'lib o'z ish faoliyatini olib bormoqda.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17806876>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqola alaliya nutq kamchiligiga ega bo'lgan bolalarning klinik, psixologik va pedagogik jihatlarini chuqur va keng qamrovda o'rganishga bag'ishlangan.

Tadqiqotda alaliyaning kelib chiqish omillari, neyrofiziologik asoslari, bolaning psixik taraqqiyotiga ta'siri, shuningdek, ijodkorlik pedagogikasi metodlari orqali nutqiy va shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari batafsil yoritiladi. Maqolada alaliyali bolalarning rivojlanish dinamikasi, o'quv jarayonidagi moslashuv muammolari, korreksion-ta'limiy faoliyatni tashkil etish mexanizmlari va innovatsion pedagogik texnologiyalarning samaradorligi tahlil qilinadi. Ilmiy ishda tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, shuningdek, ijodiy yondashuvlar asosida alaliya bilan bog'liq muammolarning kompleks yechimlari ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: alaliya, nutq nuqsonlari, ijodkorlik pedagogikasi, maxsus pedagogika, klinik tahlil, psixologik rivojlanish, inklyuziv ta'lim, korreksiya, logopediya, bolalar psixologiyasi.

KIRISH (Muammoning dolzarbligi va ilmiy asoslari)

Zamonaviy ta'lim tizimida nutq buzilishlariga ega bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash va ularning rivojlanishi uchun imkoniyatlar yaratish muhim ijtimoiy-pedagogik vazifalardan biridir. Nutq inson shaxsining shakllanishi, ijtimoiy munosabatlarga kirishishi va bilish faoliyatining asosi sifatida alohida ahamiyatga ega.

Nutq rivojlanishidagi jiddiy buzilishlardan biri bo'lgan alaliya bolalarning nafaqat kommunikativ imkoniyatlarini, balki umumiy psixik rivojlanishi, tafakkuri, hissiy holati va ijtimoiylashuv jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Alaliya muammosi bugungi kunda maxsus pedagogika, logopediya, neyropsixologiya va kreativ pedagogika kesishgan nuqtada o'rganilmoqda. Chunki an'anaviy korreksion yondashuvlar ko'pincha yetarli natija bermaydi va bolalarning ichki imkoniyatlarini faollashtirish uchun ijodiy faoliyat shakllarini joriy etish zarur bo'lmoqda.

Ijodkorlik pedagogikasi bola shaxsini erkin rivojlantirish, uning tabiiy qobiliyatlarini namoyon etish va individual rivojlanish trayektoriyasini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu bois, alaliyali bolalar bilan ishlashda mazkur yondashuvning ilmiy-pedagogik asoslarini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

I BOB. ALALIYA TUSHUNCHASI VA UNING KLINIK-NEYROLOGIK ASOSLARI

1.1. Alaliya tushunchasining ilmiy talqini

Alaliya — bu markaziy asab tizimining nutq zonalari yetarlicha rivojlanmaganligi yoki organik shikastlanishi oqibatida bolaning nutqining shakllanmasligi yoki keskin orqada qolishi bilan tavsiflanadigan murakkab nutq buzilishidir. Alaliya tug'ma yoki hayotning ilk yillarida yuzaga kelgan neyrologik omillar bilan bog'liq bo'ladi.

Ilmiy adabiyotlarda alaliya "nutqning to'liq yoki qisman rivojlanmasligi" sifatida talqin qilinadi. Bu holat bola eshitish qobiliyati va intellekti nisbatan saqlangan bo'lsa-da, nutq jarayoni to'laonli shakllanmaydi.

1.2. Alaliyaning kelib chiqish sabablari

Alaliyaning asosiy sabablariga quyidagilar kiradi:

Homiladorlik davridagi patologiyalar;

Tug'ruq jarayonidagi asoratlar;

Miya shikastlanishlari;

Neyroinfeksiyalar;

Irsiy omillar;

Erta bolalikdagi og'ir kasalliklar.

1.3. Alaliyaning turlari va klinik ko'rinishlari

Ilmiy tasnifga ko'ra alaliya quyidagi turlarga bo'linadi:

Motor alaliya

Sensor alaliya

Sensor-motor alaliya

Har bir turda nutq buzilishining ko'rinishi, og'irlik darajasi va rivojlanish dinamikasi turlicha bo'ladi.

1.4. Klinik simptomatika

Alaliyali bolalarda quyidagi klinik belgilar kuzatiladi:

Nutqning kech paydo bo'lishi;

So'zlarni noto'g'ri talaffuz qilish;

Grammatik strukturadagi buzilishlar;

Talaffuz apparatining yetarlicha shakllanmaganligi;

Nevrologik simptomlar.

II BOB. ALALIYALI BOLALARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

2.1. Bilish jarayonlarining rivojlanishi

Alaliyali bolalarda diqqat, xotira, tafakkur va idrok jarayonlarida yetishmovchiliklar kuzatiladi. Diqqat beqaror, xotira hajmi cheklangan, mantiqiy tafakkur sust rivojlangan bo'ladi.

2.2. Emotsional-irodaviy soha

Bu bolalarda quyidagi psixologik holatlar uchraydi:

Tashvishlilik;

Past o'ziga baho;

Ijtimoiy chekinish;

Tajovuzkorlik yoki passivlik;

Motivatsiyaning pasayishi.

2.3. Shaxs rivojlanishidagi muammolar

Nutqiy cheklanishlar bolaning shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, o'zini ifodalash qiyinlashadi.

III BOB. PEDAGOGIK XARAKTERISTIKA VA TA'LIM MUAMMOLARI

3.1. O'quv faoliyatidagi qiyinchiliklar

3.2. Inklyuziv ta'lim jarayonidagi muammolar

3.3. Didaktik yondashuvlar va individual ta'lim yo'nalishlari

IV BOB. IJODKORLIK PEDAGOGIKASI VA KORREKSION ISHLAR

4.1. Ijodiy faoliyatning psixopedagogik ahamiyati

4.2. Art-terapiya, dramaterapiya va musiqaterapiya

4.3. Innovatsion metodlar va texnologiyalar

V BOB. AMALIY TADQIQOT VA TAJRIBA NATIJALARI

5.1. Tajriba-sinov ishlari metodikasi

5.2. Natijalar tahlili

5.3. Samaradorlik ko'rsatkichlari

XULOSA VA TAVSIYALAR

Alaliyali bolalar bilan ishlashda kompleks yondashuv zarur. Ijodkorlik pedagogikasi orqali ularning nutqiy faolligini oshirish va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash samarali natijalar beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Vygotskiy L.S. Rivojlanish psixologiyasi.

2.Karimova D. Logopediya asoslari.

3.Raxmonov Sh. Maxsus pedagogika nazariyasi.

4.Ivanova L. Korreksion pedagogika metodikasi.